

Toepassing IFRS 7 door Nederlandse en Europese banken

Bert-Jan Bout

SAMENVATTING In deze bijdrage wordt onderzocht in hoeverre een populatie van Nederlandse en (overige) Europese banken voldoet aan de toelichtingsvereisten van IFRS 7 op het gebied van informatie over aard en omvang van uit financiële instrumenten voortvloeiende risico's. Zo moeten zowel kwalitatieve als kwantitatieve toelichtingen gegeven worden voor de in IFRS 7 gedefinieerde financiële risico's (kredietrisico, liquiditeitsrisico en marktrisico). Naast het empirisch jaarverslagenonderzoek met betrekking tot de kwaliteit van naleving van de voorschriften, worden best practices gepresenteerd en van commentaar voorzien. Deze bijdrage wordt afgesloten met een nabeschuiving inclusief aanbevelingen.

RELEVANTIE VOOR DE PRAKTIJK Dit artikel geeft de lezer inzicht in de mate waarin de toelichtingsvoorschriften op het gebied van risico's van financiële instrumenten worden nageleefd door Nederlandse en (overige) Europese banken. Daarnaast illustreren best practices hoe deze toelichtingen kunnen leiden tot nuttige informatie voor de gebruikers van de jaarrekening. Sinds de introductie van IFRS 7 in 2005 is de behoefte aan (verdergaande) transparantie in de informatievoorziening door banken toegenomen als gevolg van de kredietcrisis en meer recent de schuldencrisis. Ik onderzoek in hoeverre de bancaire jaarverslagen 2010 in deze behoefte voorzien.

1 Inleiding

In augustus 2005 is International Financial Reporting Standard (IFRS) 7 'Financiële instrumenten: informatieverschaffing' gepubliceerd.¹ Sinds 2007 dient deze standaard verplicht te worden toegepast door Europese beursgenoteerde ondernemingen.

De intentie van de International Accounting Standards Board (IASB) voor het publiceren van IFRS 7 was om de gebruikers van de jaarrekening in staat te stellen om te beoordelen hoe significant financiële instrumenten zijn voor de financiële positie van de onderneming en aan welke risico's de onderneming blootstaat ten gevolge van het gebruik van deze financiële instrumenten. De IASB

heeft IFRS 7 inhoudelijk dan ook verdeeld in toelichtingsvereisten ten aanzien van:

- het belang van financiële instrumenten voor de financiële positie en prestaties (paragraaf 7-30);
- de aard en omvang van risico's voortvloeiend uit financiële instrumenten (paragraaf 31-42).

De informatieverstrekking over blootstelling aan risico's moet zijn gebaseerd op de informatie die intern wordt verstrekt aan managers op sleutelposities binnen de onderneming ('through the eyes of management'). Uitgangspunt is de informatie die het management gebruikt bij het beheersen van de risico's samenhangend met financiële instrumenten.

IFRS 7 is van toepassing op financiële instrumenten waaronder derivaten (andere soorten activa en verplichtingen vallen niet in het toepassingsgebied van IFRS 7). Het spreekt dan ook voor zich dat IFRS 7 de grootste invloed heeft op de verslaggeving van banken. Informatieverstrekking over de aard en omvang van de gelopen risico's in de jaarverslagen van banken is van wezenlijk belang om het risicoprofiel van de banken te beoordelen. Deze behoefte is alleen maar toegenomen als gevolg van de kredietcrisis en meer recent de Europese schuldencrisis. Door deze ontwikkelingen ontstaat een steeds groter wordende behoefte aan verdergaande transparantie in de informatieverstrekking door banken, bijvoorbeeld ten aanzien van (krediet)blootstellingen ten opzichte van andere financiële instellingen of landen. Ik onderzoek in hoeverre jaarverslagen van banken in Nederland en Europa hierin voorzien (met Europa wordt in dit kader bedoeld, Europa exclusief Nederland).

In deze bijdrage ga ik in op enkele algemene IFRS 7-bepalingen, de inhoud van de toelichtingsvereisten voor financiële risico's en enkele recente (IFRS 7) amendementen op dit gebied. Vervolgens presenteer ik de resultaten van het empirisch jaarverslagenonderzoek, inclusief voorbeeldige delen van het jaarverslag (best practices). Het artikel sluit ik af met een nabeschuiving en conclusies.

2 Regelgeving

In deze paragraaf besteed ik aandacht aan de toelichtingsvereisten die gesteld worden door IFRS 7. Specifiek ga ik hierbij in op toelichtingsvereisten betreffende de aard en omvang van risico's voortvloeiende uit financiële instrumenten en op enkele IFRS 7-amendementen op dit gebied.

2.1 Reikwijdte, categorisatie en indeling naar soort

Het toepassingsgebied van IFRS 7 is vrijwel gelijk aan dat van International Accounting Standard (IAS) 32 en 39, zij het dat IFRS 7 enigszins ruimer is omdat financiële instrumenten die niet in de balans zijn opgenomen ook toelichting behoeven. Een voorbeeld van een dergelijk instrument is de zogenaamde 'loan commitment', een verplichting om in de toekomst een lening te verstrekken. Daarnaast vallen financiële leases binnen het toepassingsgebied van IFRS 7, terwijl dit voor IAS 39 niet het geval is.² Dit heeft bijvoorbeeld consequenties voor de toelichtingen op het gebied van liquiditeitsrisico; financiële leaseverplichtingen leiden immers tot (toekomstige) uitgaande kasstromen.

IFRS 7 kent dezelfde categorisatie van financiële instrumenten als IAS 39. Paragraaf 8 van IFRS 7 vereist dat de boekwaarden van de in IAS 39 gedefinieerde categorieën financiële activa of financiële verplichtingen in de balans of in de toelichting worden vermeld. IAS 39 onderscheidt de volgende vier categorieën financiële activa (zoals beleggingen en verstrekte leningen):

- (a) fair value met waardeveranderingen in de winst- en verliesrekening;
- (b) beschikbaar voor verkoop;
- (c) leningen en vorderingen; en
- (d) aangehouden tot einde looptijd.

De financiële verplichtingen worden in één van de twee volgende categorieën opgenomen:

- (e) fair value met waardeveranderingen in de winst- en verliesrekening; en
- (f) overige financiële verplichtingen.

De financiële activa en financiële verplichtingen dienen onmiddellijk na balansopname te worden geclassificeerd. Deze classificatie bepaalt vervolgens de waarderingsgrondslag. De categorieën (a) en (b) van de financiële activa en de categorie (e) van de financiële verplichtingen dienen tegen fair value te worden gewaardeerd; de waarderingsgrondslag van de overige categorieën (c), (d) en (f) is geamortiseerde kostprijs. In november 2009 heeft de IASB IFRS 9 gepubliceerd, waarin op hoofdlijnen wordt teruggegaan naar twee categorieën financiële activa (IASB, 2009b). IFRS 9 is op het moment van afsluiten van dit artikel (september 2011) nog altijd niet goedgekeurd door de Europese Unie.

Een 'IFRS 7'-begrip dat niet voorkomt in IAS 32 of 39 is het begrip 'classes of financial instruments', oftewel 'soorten

financiële instrumenten'. De vereiste toelichtingen over de risico's voortvloeiend uit financiële instrumenten dienen vaak per soort (class) te worden gegeven. Wat dit begrip inhoudt en op welke wijze deze soorten financiële instrumenten dienen te worden gegroepeerd, lichten IFRS 7.6 en de toepassingsleidraad (Application Guidance, AG) bij IFRS 7 toe (zie IFRS 7 AG, paragraaf B1 tot en met B3). De aard van de toegelichte informatie en de karakteristieken van de financiële instrumenten moeten in deze overweging worden meegenomen. Daarnaast moet het voor de lezer mogelijk zijn om een aansluiting met de in de balans gepresenteerde posten te maken. Een 'soort financieel instrument' is expliciet niet hetzelfde als een 'IAS 39'-categorie. De bepaling van de soorten financiële instrumenten dient plaats te vinden op een lager niveau dan de 'IAS-39'-categorieën. De mate van detail hierbij is ondernemingsspecifiek en mag afzonderlijk, waar toelichting naar soort vereist is, worden bepaald. De toepassingsleidraad bij IFRS 7 (IFRS 7, AG B2) schrijft voor dat bij het vaststellen van de soorten financiële instrumenten een onderneming ten minste:

- (1) een onderscheid moet maken tussen instrumenten die tegen geamortiseerde kostprijs worden gewaardeerd en instrumenten die tegen reële waarde worden gewaardeerd;
- (2) de financiële instrumenten die buiten het toepassingsgebied van IFRS 7 vallen, moet behandelen als een afzonderlijke soort (of soorten) financieel instrument.

Zo bestaat bij banken de 'IAS 39'-categorie leningen en vorderingen veelal uit meerdere soorten financiële instrumenten. De categorie leningen zou bijvoorbeeld gesplitst kunnen worden naar typen leningen (bijvoorbeeld leningen zonder onderpand, hypotheken, credit card tegoeden etcetera) of typen klanten (bijvoorbeeld leningen aan particulieren of ondernemingen).

2.2 Financiële risico's

In IFRS 7 zijn kwalitatieve en kwantitatieve toelichtingsvereisten opgenomen met betrekking tot krediet-, liquiditeits- en marktrisico. Dit zijn volgens de regelgever de belangrijkste financiële risico's waaraan ondernemingen met financiële instrumenten worden blootgesteld. Operationeel risico is hier bewust buiten gelaten. Bij de introductie van IFRS 7 in 2005 was de redenering daarvoor dat het meten van dit risico zich nog in een ontwikkelstadium bevond en dat operationeel risico niet noodzakelijkerwijs samenhangt met financiële instrumenten. Zie de Basis for Conclusions (BC) bij IFRS 7, paragraaf 65.

IFRS 7 definieert kredietrisico als volgt: "Het risico dat de ene partij bij een financieel instrument haar verplichting niet zal nakomen, waardoor de andere partij een financieel verlies te verwerken krijgt" (IFRS 7, bijlage A,

Definities). Dit risico kan ontstaan bij verstrekte leningen, maar kan bijvoorbeeld ook een rol spelen bij derivaten. Immers, ook in dat laatste geval kunnen zich situaties voordoen waarbij de wederpartij niet aan zijn verplichtingen kan voldoen. Globaal zijn de kwantitatieve toelichtingsvereisten op het gebied van kredietrisico te verdelen in toelichtingen over ‘regulier’ presterende (‘performing’) financiële activa en toelichtingen over financiële activa die vervallen zijn of een waardevermindering hebben ondergaan. Naast toelichtingen over kredietrisico zijn toelichtingen over liquiditeitsrisico vereist. Liquiditeitsrisico wordt gedefinieerd als: “Het risico dat de onderneming problemen zal hebben om te voldoen aan de verplichtingen in verband met financiële instrumenten” (IFRS 7, bijlage A, Definities). Recent is deze definitie licht gewijzigd, zie hiervoor paragraaf 2.3. Tot slot vereist IFRS 7 dat een toelichting wordt gegeven op de door de onderneming gelopen marktrisico’s, de wijze waarop deze worden beheerst en de gevoeligheid voor marktrisico’s. Marktrisico wordt gedefinieerd als: “Het risico dat de reële waarde of toekomstige kasstromen van een financieel instrument zullen schommelen als gevolg van veranderingen in marktprijzen.” (IFRS 7, bijlage A, Definities). Marktrisico’s worden onderscheiden in valutarisico, renterisico en overige prijsrisico’s. Als voorbeeld van deze laatste categorie noemt IFRS 7 het risico van koerswijzigingen van gekochte aandelen en het ‘commodity’-prijsrisico.

2.3 Invloed amendementen IFRS 7 op toelichtingen risico's financiële instrumenten

In de afgelopen jaren zijn meerdere amendementen doorgevoerd op het in 2005 gepubliceerde IFRS 7.

Deze hebben ten dele betrekking op het deel van IFRS 7 dat ingaat op de aard en omvang van risico's voortvloeiend uit financiële instrumenten. Het merendeel van de amendementen heeft betrekking op het deel van IFRS 7 waarin het belang van financiële instrumenten voor de financiële positie en prestaties van de onderneming centraal staat. Zo heeft de IASB in 2008 een amendement doorgevoerd op IAS 39 en IFRS 7 genaamd “herclassificaties van financiële activa” (IASB, 2008), dat het voor banken en verzekeraars mogelijk maakt om portefeuilles uit één van beide fair value-categorieën te verplaatsen naar één van de kostprijs-categorieën (ook werd verplaatsing binnen de fair value categorieën mogelijk). Ook het in maart 2009 gepubliceerde IFRS 7-amendement “Improving disclosures about financial instruments” heeft grotendeels betrekking op toelichtingen over de financiële posities en prestaties van de onderneming (IASB, 2009a). Zo bepaalt dit amendement dat tegen fair value gewaardeerde financiële instrumenten op grond van een fair value-hiërarchie (level 1, 2, 3) moeten worden geclassificeerd.³

Het IFRS 7-amendement uit 2009 (IASB, 2009a) beoogt ook de toelichtingen te verbeteren met betrekking tot liquiditeitsrisico. Zo heeft het amendement de definitie van liquiditeitsrisico gewijzigd. De nieuwe definitie luidt als volgt (toegevoegde tekst is schuingedrukt): “The risk that an entity will encounter difficulty in meeting obligations associated with financial liabilities that are settled by delivering cash or another financial asset” (IFRS 7, Appendix A). De IASB heeft met de wijziging willen verduidelijken dat het bij liquiditeitsrisico in de zin van IFRS 7 alleen gaat om die financiële verplichtingen die leiden tot een uitgaande kasstroom of uitgaande financiële activa (IFRS 7, BC 58A). Zo is toelichting niet vereist indien financiële verplichtingen worden afgewikkeld in eigen-vermogensinstrumenten van de entiteit zelf (zoals aandelen). Het amendement bevat ook een wijziging in de toelichtingvereisten die volgt uit IFRS 7.39. Vóór de wijziging moest een onderneming één looptijdanalyse presenteren voor alle financiële verplichtingen. Het amendement heeft deze verplichting gesplitst in afgeleide financiële verplichtingen (derivaten) en niet-afgeleide financiële verplichtingen. De looptijdanalyse voor afgeleide financiële verplichtingen hoeft nu alleen de resterende contracttermijnen te tonen indien deze van essentiële waarde zijn voor het begrip van de timing van de kasstromen. Voor derivaten is dit lang niet altijd het geval.

Tot slot is in 2010 als onderdeel van het jaarlijkse verbetertraject van de IASB een aantal verbeteringen doorgevoerd in de risicobepalingen van IFRS 7 (IASB, 2010). De amendementen dienen verplicht te worden toegepast voor boekjaren startend op of na 1 januari 2011 (IFRS 7.44K). Vrijwillige toepassing is toegestaan indien daar expliciet melding van wordt gemaakt in de jaarrekening.⁴ De verbeteringen bestaan onder andere uit een nieuwe paragraaf (IFRS 7.32A) waarin wordt verduidelijkt dat kwalitatieve toelichtingen in de context van de kwantitatieve toelichtingen worden aangemoedigd. Deze dienen om gebruikers behulpzaam te zijn een overkoepelend beeld te vormen van de aard en omvang van risico's voortvloeiende uit financiële instrumenten. Deze bepaling is opgenomen om te voorkomen dat ondernemingen de IFRS 7-vereisten als een soort ‘invuloefening’ zien.

Als onderdeel van het verbetertraject is ook een tweetal (sub)paragrafen op het vlak van kredietrisico geschrapt. Het geschrapte IFRS 7.36 sub d vereiste toelichting van de boekwaarde van financiële activa waarvoor heronderhandeling over de voorwaarden heeft plaatsgevonden, indien die anders vervallen zouden zijn of een waardevermindering zouden hebben ondergaan. In de praktijk komen heronderhandelingen op leningen frequent voor, niet alleen om bijzondere waardeverminderingen te

vermijden. Het bleek moeilijk voor ondernemingen om hierin een onderscheid aan te brengen, daarom heeft de IASB dan ook besloten deze bepaling te schrappen.⁵ Ook IFRS 7.37 sub c is geschrapt. Deze bepaling vereist dat een beschrijving en zo mogelijk een schatting van de fair values van het onderpand wordt gegeven, dat door de onderneming tot zekerheid wordt gehouden voor financiële activa die vervallen zijn of een waardevermindering hebben ondergaan. Het belangrijkste bezwaar tegen deze bepaling is dat toelichting van de fair values op geaggregeerd niveau misleidend zou kunnen zijn. Voor één financieel actief zou ruim onderpand aanwezig kunnen zijn, terwijl dit voor een ander financieel actief juist niet het geval is. Omdat informatie over het financiële effect van onderpand wel zinvol wordt geacht door de IASB is IFRS 7.37 sub b daarom uitgebreid. Eerder vereiste IFRS 7.37 sub b dat een beschrijving van het verkregen onderpand (of andere kredietbescherming) voor de regulier presterende financiële activa werd gegeven. Het gewijzigde IFRS 7.37b vereist nu voor alle financiële activa (performing en non-performing) dat het financiële effect van ontvangen onderpand en andere kredietbescherming moet worden toegelicht. De gewijzigde bepaling luidt als volgt (schuingedrukte tekst is toegevoegd): “An entity shall disclose by class of financial instrument... a description of collateral held as security and of other credit enhancements, and their financial effect (eg a quantification of the extent to which collateral and other credit enhancements mitigate credit risk) in respect of the amount that best represents the maximum exposure to credit risk (whether disclosed in accordance with (a) or represented by the carrying amount of a financial instrument)”. De kwantificering van het financiële effect van onderpand kan bijvoorbeeld worden weergegeven in een percentage ten opzichte van de onderliggende blootstelling.

3 Empirisch onderzoek en best practices

In paragraaf 3 presenteer ik de resultaten van het empirisch onderzoek en ga ik in op best practices in het kader van de risicobepalingen zoals opgenomen in IFRS 7.

3.1 Opzet onderzoek en selectie onderzoekspopulatie

Zoals weergegeven in de inleiding heb ik de jaarverslagen van de tien grootste Nederlandse en de tien grootste Europese banken onderzocht. Mijn totale populatie bestaat daardoor uit twintig banken. Voor de Nederlandse banken heb ik het groottecriterium balanstotaal gehanteerd. De tien grootste Europese banken heb ik geselecteerd op basis van de ‘FTSE Eurofirst 300’-index.⁶ Ik merk op dat de Nederlandse banken naar omvang en aard van de activiteiten aanzienlijk verschillen ten opzichte van de Europese banken. Zo zijn meerdere van de door mij onderzochte Nederlandse banken te karakteriseren als

bankverzekeraars of financiële conglomeraten (Aegon, ING Groep, SNS Reaal).⁷ Verzekeringscontracten, zoals gedefinieerd in IFRS 4 ‘Verzekeringscontracten’, zijn te karakteriseren als financiële instrumenten; echter deze vallen niet onder het toepassingsgebied van IFRS 7 (zie IFRS 7.3d). Gezien de bancaire activiteiten van deze instellingen dienen deze instellingen echter wel degelijk te voldoen aan de toelichtingsvereisten van IFRS 7 voor wat betreft de overige financiële instrumenten. Om een zo breed mogelijk beeld te krijgen van de naleving van de toelichtingsvereisten in Nederland heb ik deze financiële instellingen dan ook meegenomen in de onderzoekspopulatie.

Alle (100%) Nederlandse en negen (90%) van de Europese banken passen IFRS zoals aanvaard binnen de Europese Unie toe in de jaarrekening 2010.

De Zwitserse bank UBS past IFRS, zoals uitgevaardigd door de IASB, toe in haar jaarverslaggeving.⁸

De namen van de twintig banken die de onderzoekspopulatie vormen zijn vermeld in bijlage 1 van dit artikel. In tabel 1 zijn enkele beschrijvende statistieken weergegeven van de onderzochte populatie banken.

Ik constateer over 2010 een stijging in het balanstotaal van 6%, zowel voor de onderzochte Nederlandse als de Europese banken.⁹ De financiële activa (zoals beleggingen) onder het toepassingsgebied van IFRS 7 vormen een zeer groot deel van het balanstotaal van de onderzochte banken. Ultimo 2010 vormen de financiële activa van de onderzochte banken 95% van het balanstotaal (2009: 95%). De Nederlandse populatie verschilt hierin minimaal van de Europese populatie.

Voor wat betreft de financiële verplichtingen (zoals opgenomen leningen) die onder het toepassingsgebied van IFRS 7 vallen is dit beeld enigszins afwijkend. Ultimo 2010 bestaat het balanstotaal van de Europese populatie banken voor 89% (2009: 89%) uit financiële verplichtingen, terwijl dit voor de Nederlandse populatie 78% is (2009: 79%). Dit verschil wordt veroorzaakt door de eerder genoemde verzekeringcontracten van de bankverzekeraars, die niet onder het toepassingsgebied van IFRS 7 vallen.

Tabel 1 Karakteristieken populatie (n = 20).

Land	Populatie (n=20)	Balanstotaal 2010	Balanstotaal 2009	Verschied	Totaal
Nederland	10	2.808	2.656	6%	37 (97%)
Europa (FTSE)	10	15.092	14.200	6%	1 (3%)
Totaal	20	17.899	16.856	6%	30 (79%)

Noot: Balanstotalen per jaareinde 2010 en 2009 in miljarden euro's.

In tabel 2 is weergegeven in welke mate de financiële activa en financiële verplichtingen op fair value zijn gewaardeerd, voor zowel de Nederlandse als de Europese populatie. De samenstelling van de balansen van banken kan namelijk zijn weerslag hebben op de toelichtingen in het kader van financiële risico's gelopen door banken.

Tabel 2 Percentage financiële activa en financiële verplichtingen gewaardeerd op fair value per jaareinde 2010 bij Nederlandse en Europese banken.

	Financiële activa 2010	Financiële verplichtingen 2010
<i>Nederland:</i>		
Fair value	37%	14%
Geamortiseerde kostprijs	63%	86%
<i>Europa (FTSE):</i>		
Fair value	49%	37%
Geamortiseerde kostprijs	51%	63%

Zoals blijkt uit tabel 2 waarden de Europese banken een groter deel van de financiële activa en financiële verplichtingen op fair value dan de Nederlandse banken. Voornaamste oorzaak van dit verschil zijn de derivaten aangehouden voor handelsdoeleinden, die op grond van IAS 39 verplicht op fair value worden gewaardeerd. De totale activa van de onderzochte Europese banken bestaan per jaareinde 2010 voor 20% uit derivaten aangehouden voor handelsdoeleinden, terwijl dit voor de onderzochte Nederlandse banken 4% is.¹⁰ De grotere Europese banken fungeren veelvuldig als tegenpartij bij het afsluiten van niet via beurzen verhandelde derivaten zoals valutatermijncontracten, renteswaps en kredietderivaten. Het hieruit voortvloeiende risico wordt conform het afdekkingsbeleid tegengesloten door het kopen of schrijven van tegengestelde derivaten. De derivatenposities vormen zo een natuurlijke hedge. Omdat deze derivaten met verschillende tegenpartijen worden afgesloten, is het veelal niet mogelijk om dergelijke posities te salderen, oftewel een nettobedrag op te nemen in de balans.¹¹

3.2 Uitkomsten empirisch onderzoek en best practices

Alvorens ik inga op de uitkomsten van het empirisch onderzoek, worden inleidend nog enkele opmerkingen gemaakt. De resultaten van het onderzoek naar naleving van toelichtingsvereisten over aard en omvang van risico's voortvloeiende uit financiële instrumenten zijn per gedefinieerd financieel risico weergegeven. In paragraaf 3.2.1 tot en met 3.2.3 ga ik in op naleving van de kwantitatieve

toelichtingsvereisten op het gebied van kredietrisico, liquiditeitsrisico en marktrisico. Allereerst volgen in deze paragraaf de resultaten van het empirisch onderzoek naar de plaats van de IFRS 7-*risicoparagraaf* in het jaarverslag en worden vervolgens de bevindingen op het vlak van algemene kwalitatieve en kwantitatieve toelichtingsvereisten besproken.

Plaats IFRS 7-toelichtingen in het jaarverslag

Toelichtingen op het gebied van risico's van financiële instrumenten zijn in de bancaire jaarverslagen op diverse plaatsen te vinden. Zo is informatie over risico's van financiële instrumenten te vinden in het directieverslag, de jaarrekening en als onderdeel van de pilaar III-toelichtingen van Basel II.¹² Vaak overlappen dergelijke toelichtingen elkaar behoorlijk. De specifiek door IFRS 7 vereiste toelichtingen betreffende risico's van financiële instrumenten zijn op diverse plaatsen in de onderzochte jaarverslagen aangetroffen. Zie voor een overzicht tabel 3.

Tabel 3 Overzicht plaats IFRS 7-toelichtingen in de jaarverslagen van Nederlandse en Europese banken (n = 20).

Plaats	Nederlandse banken	Europese banken
Onderdeel directieverslag	1	2
Afzonderlijke risicobeheerparagraaf jaarverslag	0	3
Onderdeel jaarrekening	9	5
<i>Totaal</i>	<i>10</i>	<i>10</i>

Hoewel de onderzochte Nederlandse banken de IFRS 7-toelichtingen, op één (10%) na, opnemen als onderdeel van de jaarrekening, is dit beeld bij de Europese banken gevarieerder. Deutsche Bank, UBS en de Engelse banken hebben de toelichtingen in hun jaarverslagen 2010 opgenomen buiten de jaarrekening, als onderdeel van het directieverslag of als een afzonderlijk aangeduide paragraaf in het jaarverslag.¹³ In dergelijke gevallen dienen de toelichtingen via een verwijzing te worden geïncorporeerd in de jaarrekening.¹⁴ De desbetreffende banken lijken hiermee *doubleures* te willen voorkomen. UBS beschrijft dit als volgt in haar jaarverslag 2010 (p. 113): "Risk disclosures provided in line with the requirements of the International Financial Reporting Standard 7 (IFRS 7) ... form part of the financial statements audited by our independent registered public accounting firm Ernst & Young Ltd., Basel. This information (the audited texts, tables and graphs) is marked by a bar on the left-hand side throughout this report and is incorporated by cross-reference into the financial statements of this report."

Zoals duidelijk wordt uit de toelichting in het UBS jaarverslag 2010 worden de delen van de risicoparagraaf die specifiek betrekking hebben op een IFRS 7-vereiste aange-merkt als gecontroleerd door de externe accountant. Hetzelfde geldt voor de andere vier (40%) Europese banken die de IFRS 7-toelichtingen presenteren buiten de jaarrekening. Deze vijf (50%) Europese banken hebben allen (vrijwillig) een overzicht opgenomen van blootstellingen aan landen die onder druk staan als gevolg van de Europese schuldencrisis (denk hierbij aan de PIIGS: Portugal, Ierland, Italië, Griekenland en Spanje). Hoewel deze toelichtingen bijdragen aan de beoordeling van de risico's die gelopen worden in het kader van de schulden-crisis, zijn ze in geen geval aange-merkt als gecontroleerd door de externe accountant.

Kwalitatieve toelichtingen en algemene kwantitatieve vereisten

Voor financiële risico's gelden een drietal kwalitatieve toelichtingsvereisten; zie IFRS 7.33. Aan de eerste vereiste, een kwalitatieve beschrijving van de risicoposities en het ontstaan hiervan (IFRS 7.33 sub a), is in alle gevallen voldaan. Hetzelfde geldt voor een beschrijving van de doelstellingen, grondslagen en procedures voor het beheren van de risico's van de bank en de gebruikte methoden voor de meting van risico's (IFRS 7.33 sub b). De beschrijvingen variëren van bondig tot uitgebreide uiteenzettingen van tientallen pagina's. Hierbij speelt onder andere de omvang van de bank een rol.

Wijzigingen in doelstellingen, beleid of meetmethoden ten opzichte van de voorgaande verslagperiode (IFRS 7.33 sub c) zijn niet vergaand, maar betreffen veelal verfijningen van meetmethoden of uitbreidingen van toepassing van de gebruikte meetmethoden. Zo wordt de Value-at-Risk (VaR) methode om marktrisico te meten op een (steeds) groter deel van de bancaire portefeuilles toegepast en worden deze berekeningen verder verfijnd door bijvoorbeeld meer data te gebruiken. Om de validiteit van de resultaten van de VaR-methode te beoordelen en om tegemoet te komen aan haar beperkingen wordt steeds vaker 'backtesting' en 'stresstesting' uitgevoerd (zie paragraaf 3.2.3 voor verdere uitleg).

Zoals aangegeven in de inleiding is een belangrijk algemeen kwantitatief vereiste dat de 'IFRS 7'-informatie in het jaarverslag gebaseerd moet zijn op de informatie die intern wordt verstrekt aan managers op sleutelposities binnen de bank (IFRS 7.34 sub a). De IASB heeft hiervoor gekozen omdat zij meent dat de wijze waarop het hoogste management zich laat informeren over de financiële risico's en de beheersing daarvan, ook relevant is voor de lezers van de jaarrekening. In de praktijk blijkt het voor banken soms lastig om 'through the eyes of management' te rapporteren en daarbij gelijktijdig te voldoen aan de

specifieke toelichtingsvereisten van IFRS 7. Zo vormen de eerste 19 pagina's van de kredietrisicoparagraaf in het jaarverslag 2010 van RBS een overzicht van het kredietrisico per jaareinde zoals gerapporteerd aan (senior) management. Omdat dit niet aansluit bij de IFRS-bepalingen, bijvoorbeeld omdat saldering van posities mogelijk is bij in gebreke blijven van de tegenpartij maar niet wordt voldaan aan de salderingsbepalingen van IAS 32,¹⁵ zijn ter aanvulling veertien pagina's opgenomen waarin wel wordt voldaan aan de IFRS-criteria.¹⁶ Hierdoor is ook reconciliatie naar de balans mogelijk. RBS schrijft hierover in haar jaarverslag 2010 (p. 166) het volgende: "The following tables provide an analysis of financial assets by industry sector, geography and internal credit quality gradings. Credit risk assets analysed on the preceding (19) pages are reported internally to senior management, however they exclude certain exposures, primarily debt securities, and take account of legal agreements, including master netting arrangements that provide a right of legal set-off but do not meet the criteria for offset in IFRS. The analysis below is therefore provided to supplement the credit risk assets analysis and to reconcile to the consolidated balance sheet." Hoewel in dit geval 'through the eyes of management' wordt gerapporteerd en wordt voldaan aan het IFRS 7-vereiste, wordt de toelichting er niet inzichtelijker op.

IFRS 7.34 sub c vereist dat concentraties van risico's worden toegelicht. Voornamelijk in de toelichtingen over blootstelling aan kredietrisico besteden banken hier (vaak uitgebreid) aandacht aan. Zo wordt gesplitst naar geografische blootstelling, naar bedrijfstak en worden individuele grootte-blootstellingen genoemd.

De derde algemeen kwantitatieve toelichtingsvereiste, zoals opgenomen in IFRS 7.35, gaat in op de situatie waarin toegelichte informatie niet representatief zou zijn. In dat geval moeten ondernemingen nadere informatie verstrekken die wel representatief is. De basis voor deze bepalingen wordt gevormd door IAS 1.17(c). Deze paragraaf vereist aanvullende toelichtingen indien de naleving van de specifieke vereisten in de standaarden ontoereikend is om gebruikers een duidelijk inzicht te verschaffen in de gevolgen van bepaalde transacties, gebeurtenissen en omstandigheden voor de positie en prestaties van de onderneming. IFRS 7.35 stelt in het verlengde daarvan dat indien de (aan het eind van de verslagperiode) verschafte kwantitatieve gegevens niet representatief zijn voor de blootstelling van een onderneming aan risico's tijdens de verslagperiode, nadere informatie verstrekt moet worden die wel representatief is. In de onderzochte jaarverslagen wordt niet expliciet genoemd dat informatie niet representatief zou zijn.

3.2.1 Naleving toelichtingsvereisten kredietrisico en *best practices*

Kwantitatieve toelichtingsvereisten op het gebied van kredietrisico zijn te verdelen in toelichtingsvereisten voor 'regulier' presterende ('performing') financiële activa (IFRS 7.36) en toelichtingsvereisten voor financiële activa die vervallen zijn of een waardevermindering hebben ondergaan (IFRS 7.37 en IFRS 7.38). In tabel 4 is weergegeven in welke mate de toelichtingsvereisten voor 'regulier' presterende financiële activa worden nageleefd door de onderzochte Nederlandse en Europese banken.

Maximaal blootstelling aan kredietrisico (IFRS 7.36 sub a)

Op grond van IFRS 7.36 sub a dient het bedrag te worden toegelicht dat het best het maximale kredietrisico weergeeft waaraan de onderneming aan het eind van de verslagperiode is blootgesteld, zonder rekening te houden met eventuele zekerheidstellingen of andere kredietbescherming (bijvoorbeeld 'netting'-overeenkomsten die niet in aanmerking komen voor saldering in overeenstemming met IAS 32). Dit bedrag is opgebouwd uit de in de balans opgenomen financiële activa en de niet in de balans opgenomen financiële instrumenten. Echter, investeringen in eigen-vermogensinstrumenten onder de reikwijdte van IFRS 7 (niet zijnde belangen in dochterondernemingen, geassocieerde deelnemingen en joint ventures) worden hierin niet meegenomen; hierover wordt immers geen kredietrisico gelopen maar prijsrisico.

Van de Europese banken presenteert 70% (zeven van de tien) het maximale kredietrisico naar soort financieel instrument. Eén (10%) van de Europese banken licht de maximale blootstelling aan kredietrisico toe in het kader van Basel II en niet op basis van IFRS 7. Het maximale kredietrisico wordt bij 9 (90%) van de onderzochte Europese banken wel op basis van IFRS 7 gepresenteerd in de jaarverslagen 2010. Echter, twee van deze negen banken presenteren deze toelichting niet naar soort financieel instrument, terwijl IFRS 7.36 sub a dit wel expliciet vereist.

In beide gevallen is sprake van referentie naar de 'IAS 39'-categorieën (zoals beschikbaar voor verkoop etcetera).

Vijf (50%) van de Nederlandse banken presenteert de maximale blootstelling aan kredietrisico op IFRS 7-basis, naar soort financieel instrument. Twee (20%) van de Nederlandse banken presenteren de toelichting op Basel II-grondslag; daarnaast zijn er twee (20%) Nederlandse banken die de maximale blootstelling wel presenteren, maar niet naar soort financieel instrument. Eén (10%) van de Nederlandse banken verwijst naar de financiële activa zoals gepresenteerd in de balans en de toelichting op de niet in de balans opgenomen financiële instrumenten, zonder een kwantitatieve toelichting op te nemen.

Zoals aangegeven rapporteren enkele banken het maximale kredietrisico weliswaar niet op basis van de IFRS 7-vereisten, maar wel in het kader van Basel II, pilaar 3. De invulling van de qua omschrijving vergelijkbare toelichtingen verschilt in de praktijk aanzienlijk. Zo bedraagt de 'regulatory gross credit exposure' op basis van Basel II, zoals opgenomen in het jaarverslag 2010 van UBS (p. 169), CHF 573 miljard ultimo 2010. Het maximaal kredietrisico op basis van IFRS 7 bedraagt echter CHF 1296 miljard (UBS jaarverslag 2010, p. 343). Het verschil wordt onder meer veroorzaakt door een verschillende wijze van bepaling van kredietrisico op derivaten (zo is onder Basel II saldering vaker toegestaan) en de bepaling van het kredietrisico op niet in de balans opgenomen financiële instrumenten (zo hoeft niet het volledige nog niet opgevraagde bedrag te worden meegenomen onder de Basel II-regels).

Bij de negen (90%) Europese banken die de maximale blootstelling aan kredietrisico op IFRS-basis presenteren, bedraagt deze gemiddeld 106% van het balanstotaal. Zonder de blootstelling aan niet in de balans opgenomen financiële instrumenten is dit 87% van het balanstotaal (oftewel, het grootste deel van de financiële activa zoals gepresenteerd in de balans, zie paragraaf 3.1). Voor de Nederlandse banken die het maximale kredietrisico op IFRS-basis presenteren zijn deze percentages vergelijkbaar: het maximaal kredietrisico bedraagt gemiddeld 105% van het balanstotaal, zonder blootstelling aan niet in de balans opgenomen financiële instrumenten is dit 92%.

UBS geeft in haar jaarverslag 2010 (p. 343) de volgende toelichting: "The table below presents the Group's maximum exposure to credit risk without taking account of any collateral held or other credit enhancements. The amounts included in the table represent the carrying amounts of financial instruments subject to credit risk, which were determined under the guidance of IFRS. Financial instruments have been netted only if and to the

Tabel 4 Naleving van kwantitatieve toelichtingsvereisten kredietrisico voor financiële activa die niet zijn vervallen of een waardevermindering hebben ondergaan, naar soort financieel instrument.

Toelichting	IFRS	Nederland	Europa
		Toelichting opgenomen	Toelichting opgenomen
Het maximale kredietrisico per balansdatum	7.36 sub a	50%	70%
Beschrijving onderpand en andere kredietbescherming	7.36 sub b	100%	100%
Informatie over kredietkwaliteit financiële activa	7.36 sub c	100%	100%

extent a) legally enforceable rights to offset exist, and b) UBS has the intention to settle the underlying transactions on a net basis. As such, the amounts disclosed in the table below should not necessarily be considered a 'risk measure'."

UBS beschouwt de IFRS 7-blootstelling niet noodzakelijkerwijs als maatstaf voor risico.

In figuur 1 wordt een best practice gegeven van een toelichting van de maximale blootstelling aan kredietrisico. Dit betreft een overzichtelijke weergave, naar soort financieel instrument, van de blootstelling aan in de balans en niet in de balans opgenomen financiële instrumenten. De tabel bevat een hoge mate van detail, waarbij gedifferentieerd wordt naar blootstelling per segment (WM&SB: Wealth Management & Swiss Bank, WMA: Wealth Management Americas, IB: Investment Bank, Other).

Beschrijvingen verkregen onderpand en andere kredietbescherming (IFRS 7.36b)

Voor de maximale blootstelling aan kredietrisico moet een beschrijving worden gegeven van het verkregen onderpand en eventuele andere kredietbescherming. In de Exposure Draft voorafgaand aan IFRS 7 stond daarnaast voorgeschreven dat de reële waarden van het onderpand toegelicht moesten worden (tenzij onpraktisch). Om diverse redenen is daar in de definitieve standaard van afgeweken. Zo zou dit, voornamelijk voor ondernemingen anders dan banken, een zware administratieve last zijn. Ook omdat op rapportagedata deze waarderingen steeds opnieuw zouden moeten worden uitgevoerd. Daarnaast zou een geaggregeerde toelichting misleidend kunnen zijn; zo zou voor sommige uitgezette leningen ruim voldoende onderpand aanwezig kunnen zijn terwijl dit voor andere leningen juist niet het geval is.¹⁷

Figuur 1 Best practice maximale blootstelling kredietrisico; jaarverslag UBS 2010 (p. 343)

Maximum exposure to credit risk

CHF million	31.12.10				
	WM&SB	WMA	IB	Other ¹	UBS
Balances with central banks	10,727	0	13,732	0	24,459
Due from banks	2,654	2,157	12,007	315	17,113
Loans	199,591	22,470	39,044	158	261,263
Cash collateral on securities borrowed			62,454		62,454
Reverse repurchase agreement		3,615	123,574	15,601	142,790
Cash collateral receivables on derivative instruments	4		38,052	15	38,071
Accrued income, other assets and debt underwriting commitments subject to credit risk	1,187	163	18,437	804	20,591
Financial instruments recognized at amortized cost on balance sheet	214,163	28,405	307,300	16,893	566,762
Positive replacement values	2,688	600	396,018	1,840	401,146
Trading portfolio assets (including pledged positions) – debt instruments	10,707	613	122,986	5	134,310
Financial assets designated at fair value – debt instruments	30		7,359		7,389
Financial investments available-for-sale – debt instruments	27	11,585	3,426	58,371	73,409
Financial instruments recognized at fair value on balance sheet	13,453	12,789	529,789	60,215	616,255
Credit guarantees performance guarantees, documentary credits and similar instruments ²	10,449	370	5,467	119	16,405
Loan commitments	7,276	1,066	48,509		56,851
Irrevocable commitments to acquire ARS			140		140
Irrevocable forward starting reverse repos agreements			39,036		39,036
Irrevocable forward starting securities borrowing agreements			454		454
Commitments	17,724	1,436	93,607	116	112,887
Total at the year-end	245,340	42,640	930,695	77,228	1,295,903

In alle (100%) onderzochte jaarverslagen zijn beschrijvingen van het verkregen onderpand opgenomen; de mate van detail verschilt van bank tot bank. De beschrijvingen maken vaak onderdeel uit van de (bredere) omschrijving van het beleid ter mitigatie van het kredietrisico. Naast het verkrijgen en beheren van onderpanden horen hiertoe het 'netting'-beleid (het salderen van een kredietblootstelling met een verplichting tegenover dezelfde tegenpartij) en het beleid ten aanzien van overdracht van het kredietrisico. Overdracht van het kredietrisico kan geschieden door middel van securitisatie, het verkrijgen van garanties of het kopen van kredietprotectie met behulp van kredietderivaten.

In figuur 2 is een best practice gegeven van een beschrijving (in tabelvorm) van het verkregen onderpand voor de uitgezette leningen en vorderingen. In de best practice wordt het verkregen onderpand overzichtelijk samengevat naar categorie ('financial instruments', 'property, plant & equipment' en 'other') en naar soort financieel instrument.

In de best practice worden de waarden van het onderpand vergeleken met de boekwaarden.¹⁸ Deze (vrijwillige) informatie kan bijdragen aan het inzicht in het (krediet)risicobeheer door de bank.

Informatie kredietkwaliteit financiële activa die noch vervallen zijn, noch een waardevermindering hebben ondergaan (IFRS 7.36 sub c)

IFRS 7.36 sub c vereist dat ondernemingen informatie verschaffen over de kredietkwaliteit van financiële activa die noch vervallen zijn, noch een waardevermindering hebben ondergaan. Omdat dit varieert per (type) onderneming heeft de IASB geen specifieke methode voorgeschreven. De onderzochte banken gebruiken meestal de meest geavanceerde Basel II-methode voor de bepaling van het kredietrisico. De kredietkwaliteit van de financiële activa wordt beoordeeld aan de hand van een intern ontwikkeld kredietscoresysteem waarmee de waarschijnlijkheid van in gebreke blijven van de tegenpartij ('Probability of Default') wordt gemeten. Een nadeel van deze methode is

Figuur 2 Best practice van een omschrijving van verkregen onderpand (IFRS 7.36b); ABN AMRO jaarverslag 2010, p. 78

(in million of euros)

2010

Collateral received					
	Carrying amount	Financial instruments	Property, plant & equipment	Other collateral and guarantees	Total Collateral received
Total Loans and receivables -banks	41,117	23,379		2,715	26,094
<i>Loans and receivables - customers</i>					
<i>Residential mortgages</i> (including fair value adjustment from hedge accounting)	163,341	578	185,447	703	186,728
Other consumer loans	13,859	1,790	518	3,820	6,128
Total consumer loans	177,200	2,368	185,965	4,523	192,856
Commercial loans (including fair value adjustment from hedge accounting)	79,255	3,724	21,668	14,800	40,192
Other commercial loans	16,041	16,547			16,547
Total commercial loans	95,296	20,271	21,668	14,800	56,739
Government and official institutions	3,259			216	216
Total Loans and receivables -customers	275,755	22,639	207,633	19,539	249,811

Figuur 3 Vergelijking interne kredietscores met externe kredietscores van ratingbureaus; jaarverslag ABN AMRO 2010, p. 73

UCR:	1	2+ to 2-	3+ to 3-	4+ to 4-	5+ to 5-	6+	6-8
Expected default rates(%) Fitch	0-0.03	0.03-0.13	0.13-0.46	0.46-2.22	2.22-16.97	16.97-100.00	100
Standards & Poors/Fitch	AAA/AA-	A+/A-	BBB+/BBB-	BB+/BB-	B+/B-	CCC+/C	-
Moody's	AAA/Aa3	A1/A3	Baa1/Baa3	Ba1/Ba3	B1/B3	Caa1/C	-

dat elke bank hier haar eigen invulling aan geeft, waardoor het vergelijken van de risicoprofielen wordt bemoeilijkt. Om hier (deels) aan tegemoet te komen worden de interne kredietscores vaak gekoppeld aan externe kredietscores van ratingbureaus als Standard & Poor's, Fitch en Moody's, zie voor een voorbeeld hiervan figuur 3.¹⁹

Figuur 4 is een best practice van een overzicht waarin de kredietkwaliteit van financiële activa is weergegeven. In een overzichtelijke tabel is per soort financieel instrument, voor zowel de financiële activa die zijn opgenomen in de balans als de niet in de balans opgenomen financiële instrumenten, de kredietkwaliteit weergegeven op basis van het interne kredietscoresysteem zoals gehanteerd door UBS. Deze tabel sluit in één oogopslag aan bij de tabel waarin de maximale blootstelling aan kredietrisico is weergegeven.

Toelichtingen over kredietrisico voor financiële instrumenten die zijn vervallen of een bijzondere waardevermindering hebben ondergaan

De IASB heeft afzonderlijke toelichtingen verplicht gesteld voor de financiële activa met het grootste kredietrisico, namelijk de financiële instrumenten die zijn vervallen of een bijzondere waardevermindering hebben ondergaan. In tabel 5 is een overzicht opgenomen van de resultaten van het empirisch onderzoek naar naleving van deze kwantitatieve toelichtingsvereisten.

Tabel 5 Naleving van kwantitatieve toelichtingsvereisten kredietrisico, voor financiële activa die zijn vervallen of een bijzondere waardevermindering hebben ondergaan (IFRS 7.37 en IFRS 7.38)

Toelichting	IFRS	Nederland	Europa
		Toelichting opgenomen	Toelichting opgenomen
Ouderdomsanalyse vervallen financiële activa (naar soort financieel instrument)	7.37 sub a	70%	80%
Analyse financiële activa met waardevermindering (naar soort financieel instrument)	7.37 sub b	100%	100%
Aard en boekwaarde onderpanden waarvan bezit is genomen	7.38 sub a	30%	60%
Beleid vervreemden of gebruik verworven activa	7.38 sub b	50%	60%

Ouderdomsanalyse financiële activa die zijn vervallen, maar geen bijzondere waardevermindering hebben ondergaan (IFRS 7.37 sub a)

Er is sprake van een vervallen ('past due') financieel actief vanaf het moment dat de tegenpartij een contractuele betaling verschuldigd is, maar deze nog niet heeft voldaan. IFRS 7.37 sub a vereist een ouderdomsanalyse van vervallen financiële activa die geen bijzondere waardevermindering hebben ondergaan.

Van de Europese banken presenteert 80% (acht van de tien) een ouderdomsanalyse naar soort financieel instrument.

Figuur 4 Best practice van toelichtingen over de kredietkwaliteit van financiële activa die noch vervallen zijn, noch een waardevermindering hebben ondergaan (IFRS 7.36 sub c); jaarverslag UBS 2010, p. 27

Financial assets subject to credit risk by rating category								
CHF million								31.12.10
Rating category ¹	0-1	2-3	4-5	6-8	9-13	Defaulted	Not rated ⁴	Total
Balances with central banks	14,636	9,800	23					24,459
Due from banks	326	11,728	2,555	2,349	174	2		17,133
Loans	11,845	75,638	76,200	79,785	16,216	1,580		261,263
Cash collateral on securities borrowed and reverse repurchase agreements	59,372	112,871	23,093	8,229	1,675	4		205,244
Positive replacement values	15,220	331,725	38,372	12,567	2,187	1,074		401,146
Cash collateral receivables on derivative instruments	6,207	22,591	4,470	4,475	320	8		38,071
Trading portfolio assets (including pledged) - debt instruments	52,541	59,353	10,162	5,544	6,415	296		134,310
Financial investments available-for-sale - debt instruments	66,804	6,559		40	6			73,409
Other financial instruments	104	5,853	3,734	16,349	1,646	294		27,980
Commitments²								
Guarantees and similar instruments ³	131	7,183	4,528	3,149	1,386	159		16,535
Undrawn irrevocable credit facilities	671	32,793	10,310	4,821	8,109	147		56,851
Irrevocable forward starting reverse repos							39,036	39,036
Irrevocable forward starting securities borrowing							454	454
Total	227,856	676,094	173,446	137,308	38,134	3,564	39,490	1,295,893

Eén Europese bank (10%) heeft geen ouderdomsanalyse opgenomen en een andere Europese bank (10%) heeft weliswaar een ouderdomsanalyse opgenomen, maar deze niet uitgesplitst naar soort financieel instrument. 70% (zeven van de tien) van de Nederlandse banken heeft een ouderdomsanalyse naar soort financieel instrument opgenomen in het jaarverslag. Twee (20%) Nederlandse banken hebben geen ouderdomsanalyse opgenomen en één (10%) Nederlandse bank heeft een ouderdomsanalyse opgenomen in haar jaarverslag, maar deze niet uitgesplitst naar soort financieel instrument. Verder valt op dat (zeer) verschillend wordt omgesprongen met het aantal en de duur van de toegelichte tijdsintervallen. De IASB laat de invulling hiervan over aan het oordeel van de onderneming. Ook komt naar voren dat verschillend wordt omgesprongen met *wanneer* sprake is van een bijzondere waardevermindering. Zo zijn er twee (20%) grote Nederlandse banken die als laatste tijdsinterval presenteren 'tussen zestig tot negentig dagen vervallen', terwijl twee (20%) Franse banken als laatste tijdsinterval presenteren 'langer dan 360 dagen geleden vervallen'.

Een best practice van een ouderdomsanalyse van vervallen financiële activa is opgenomen in figuur 5. Rabobank presenteert een overzichtelijke looptijdanalyse, naar soort financieel instrument, met voldoende mate van detail.

Analyse financiële activa die een waardevermindering hebben ondergaan (IFRS 7.37 sub b)

IFRS 7.37 sub b vereist een analyse van de financiële activa waarvan *individueel* is vastgesteld dat ze aan het eind van de verslagperiode een waardevermindering hebben onder-

gaan, met inbegrip van de factoren die volgens de entiteit bepalend zijn geweest voor de waardevermindering. In deze analyse kunnen factoren, anders dan ouderdom, aan bod komen zoals de aard van de tegenpartij of geografische locatie van het actief dat de waardevermindering heeft ondergaan. Dit kan de lezer van de jaarrekening helpen bij het begrip waarom de waardevermindering is opgetreden.

Alle (100%) banken geven een analyse van financiële activa waarvan *individueel* is vastgesteld dat ze een waardevermindering hebben ondergaan. Voor financiële activa waarvan *collectief* is vastgesteld dat een waardevermindering is opgetreden is een dergelijke analyse niet vereist.²⁰ Voor banken is dit vaak een meer relevante categorie dan voor andere ondernemingen. Vooral bij de grotere Europese banken is dan ook vaak een vrijwillige toelichting opgenomen. De mate van detail van de analyses verschilt sterk van bank tot bank.

Voor een best practice van een analyse van financiële activa die een waardevermindering hebben ondergaan verwijs ik naar figuur 6. Deze analyse van Deutsche Bank met betrekking tot de opgetreden waardeverminderingen op uitgezette leningen is gesplitst naar soort lening (per bedrijfstak), maar ook naar geografische locatie. Daarnaast is gedifferentieerd tussen bijzondere waardevermindering op basis van individuele en collectieve beoordeling.²¹

Verkregen zekerheden en andere kredietbescherming (IFRS 7.38 sub a en sub b)

IFRS 7.38 sub a vereist dat de aard en boekwaarde van verworven activa (onderpanden) waarvan bezit is genomen

Figuur 5 Best practice ouderdomsanalyse financiële activa die zijn vervallen, maar geen bijzondere waardevermindering hebben ondergaan (IFRS 7.37b); jaarverslag Rabobank 2010, p. 28

Age analysis

In millions of euros	< 30 days	30 to 60 days	61 to 90 days	> 90 days	Total
At 31 December 2010					
Due from other banks	2	-	-	-	2
Loans to customers					
Loans to government clients	9	-	-	-	9
Loans to private clients:					
- overdrafts	955	643	86	2	1,686
- mortgages	1,792	547	263	69	2,671
- leases	830	194	214	1	1,239
- receivables relating to securities transactions	-	-	-	-	-
- corporate loans	3,538	1,080	482	194	5,294
- other	129	45	75	-	249
Total	7,255	2,509	1,120	266	11,150

Figuur 6 Best practice analyse financiële activa die een waardevermindering hebben ondergaan (IFRS 7.37b); jaarverslag Deutsche Bank 2010, p. 82 en 83

Impaired Loans

The following tables present a breakdown of our impaired loans, the components of our allowances for loan losses and the respective coverage ratios by region based on the country of domicile of our counterparties for the dates specified.

Dec 31, 2010	Impaired loans			Loan loss allowance			Impaired loan coverage ratio in %
In € m	Individually assessed	Collectively assessed	Total	Individually assessed	Collectively assessed	Total	
Germany	996	1,010	2,006	559	453	1,012	50
Western Europe (excluding Germany)	1,153	1,441	2,594	640	997	1,637	63
Eastern Europe	22	245	267	6	186	192	72
North America	1,146	4	1,150	339	4	343	30
Central and South America	43	-	43	27	-	27	63
Asia/Pacific	169	13	182	68	13	81	45
Africa	23	-	23	4	-	4	17
Other	-	-	-	-	-	-	-
Total	3,552	2,713	6,265	1,643	1,653	3,296	53

The following tables present a breakdown of our impaired loans, the components of our allowance for loan losses and the respective coverage ratios by industry sector of our counterparties for the dates specified.

Dec 31, 2010	Impaired loans			Loan loss allowance			Impaired loan coverage ratio in %
In € m	Individually assessed	Collectively assessed	Total	Individually assessed	Collectively assessed	Total	
Banks and insurance	81	-	81	82	-	82	100
Fund management activities	841	-	841	298	97	395	41
Manufacturing	603	139	742	332	125	457	62
Wholesale and retail trade	199	113	312	147	111	258	83
Households	163	1,810	1,973	105	965	1,070	54
Commercial real estate activities	740	229	969	259	83	342	35
Public sector	-	-	-	-	-	-	-
Other	925	422	1,347	420	272	692	56
Total	3,552	2,713	6,265	1,643	1,653	3,296	53

worden toegelicht in het jaarverslag. Op grond van IFRS 7.38 sub b moet een toelichting gegeven worden op het beleid voor het vervreemden van dergelijke activa of voor het gebruik ervan binnen haar activiteiten.

Uit tabel 5 komt naar voren dat in de jaarverslagen van de Europese banken in zes (60%) van de gevallen toelichtingen worden gegeven over de aard en boekwaarde van verworven activa. Dezelfde zes (60%) Europese banken geven ook een toelichting op het beleid voor het vervreemden van dergelijke activa. Van de Nederlandse banken lichten drie banken (30%) de aard en boekwaarde van verworven activa toe, terwijl vijf (50%) van de Nederlandse banken het beleid beschrijven voor het vervreemden van verworven activa.

Banken geven in de beschrijving van het kredietrisicobeleid vrijwel altijd weer dat zij de voorkeur geven aan het herstructureren van leningen ten opzichte van het te gelde maken van onderpanden. Het kan dan ook zo zijn dat *geen* bezit is genomen van onderpanden die tot zekerheid dienen; de bepaling zou in dat geval niet van toepassing zijn. Eén bank geeft expliciet aan dat *geen* bezit is genomen van onderpanden die tot zekerheid dienen, omdat de voorkeur wordt gegeven aan het herstructureren van leningen. Tot slot is vermeldenswaard dat geen van de banken aangeeft dat verworven activa voor eigen gebruik worden aangewend. Voor een best practice wordt verwezen naar figuur 7. HSBC geeft een overzicht naar aard en boekwaarde van verworven activa met voldoende detail.

Figuur 7 Verkregen zekerheden naar aard en boekwaarde en het beleid voor vervreemding van dergelijke activa (IFRS 7.38 sub a en b); jaarverslag HSBC 2010 (p. 114)

Collateral and other credit enhancements obtained

(Audited)

We obtained assets by taking possession of collateral held as security, or calling upon other credit enhancements, as follows:

	Carrying amount obtained in:	
	2010 US\$m	2009 US\$m
Nature of assets		
Residential property	2,052	1,587
Commercial and industrial property	61	93
Other	119	355
	2,232	2,035

We make repossessed properties available for sale in an orderly fashion, with the proceeds used to reduce or repay the outstanding indebtedness. If excess funds arise after the debt has been repaid, they are made available either to repay other secured lenders with lower priority or are returned to the customer. We do not generally occupy repossessed properties for our business use.

Daarnaast geeft HSBC een duidelijke en (relatief) uitgebreide beschrijving van het vervreemdingsbeleid.

Overige bepalingen kredietrisico

Naleving van IFRS 7.36 sub d en IFRS 7.37 sub c is niet empirisch onderzocht. Zoals opgemerkt in paragraaf 2.3 vervallen deze bepalingen als gevolg van het jaarlijkse verbetertraject (IASB, 2010). Indien deze wijzigingen vervroegd worden toegepast over het boekjaar

2010 hoeven banken hier ook niet meer aan te voldoen. Daarnaast is het gezien de hoeveelheid inhoudelijke kritiek voor de hand liggend dat banken moeite zullen hebben om aan deze bepalingen te voldoen. Overigens lijkt dat niet voor alle banken het geval. Zo is ING kennelijk wel degelijk in staat tot het toelichten van de boekwaarde van financiële activa waarvoor heronderhandeling over de voorwaarden heeft plaatsgevonden, indien die anders vervallen zouden zijn of een waardevermindering zouden hebben ondergaan (zie figuur 8).

3.2.2 Naleving toelichtingsvereisten liquiditeitsrisico en best practices

De kwantitatieve toelichtingsvereisten op het vlak van liquiditeitsrisico beperken zich tot looptijdanalyses. Zoals weergegeven in paragraaf 2.3 zijn ondernemingen sinds het amendement op IFRS 7 (IASB, 2009a) verplicht een looptijdanalyse op te nemen voor zowel de financiële verplichtingen als de derivaten met een negatieve waarde (IFRS 7.39 sub a en sub b). Uit de looptijdanalyse voor financiële verplichtingen moeten de resterende contractuele looptijden blijken. De looptijdanalyse voor derivaten hoeft, als gevolg van het amendement (IASB, 2009a), alleen de resterende contracttermijnen te tonen indien deze van essentiële waarde zijn voor het begrip van de timing van de kasstromen. De IASB staat toe dat één overzicht wordt voor financiële verplichtingen en derivaten met een negatieve waarde. De analyse moet worden gebaseerd op niet-gedisconteerde kasstromen en sluit daarmee niet aan op de balans en toelichting waarin gediscoteerde kasstromen worden gebruikt om fair values te bepalen.

Figuur 8 Toelichting heronderhandelde voorwaarden (IFRS 7.36 sub d, vervallen); jaarverslag ING 2010, p. 214

Restructuring activities for Business borrowers normally start with a watch list indication. Borrowers on the watch list maintain their rating (1-19). A watch list indication may develop into a restructuring status (18-19) or even a recovery status (20-22). Most borrowers with a watch list indication return to a regular status. For Consumer clients the watch list of 'potential problem loan' status is usually caused by payment arrears (more than 1 month) which are subsequently reflected in the risk rating of 18-19 (or comparable status based on an increased probability of default). Following restructuring relationship management is either transferred to the regular banking departments or terminated.

ING's renegotiated loans that would otherwise be past due or impaired are reflected below:

ING Bank renegotiated loans that would otherwise be past due or impaired (outstandings)						
			2010			2009
	Business loans	Consumer and montage loans	Total	Business loans	Consumer and montage loans	Total
From restructuring (18-19) to regular (1-17) status	4,365		4,365	2,737		2,737
From recovery (20-22) to regular or restructuring (1-19)	2,744	3,209	5,953	2,895	3,210	6,105
Total of renegotiated loans	7,109	3,209	10,318	5,632	3,210	8,842

In alle (100%) onderzochte jaarverslagen zijn de vereiste looptijdanalyses opgenomen. Ik concludeer dat de looptijdanalyses voor financiële verplichtingen en derivaten veelal in één tabel worden opgenomen. Het aantal tijdsintervallen verschilt van bank tot bank. De toepassingsleidraad bij IFRS 7 geeft aan dat dit ter beoordeling is van de onderneming zelf (IFRS 7 AG, B10A).

Een (eerder) punt van kritiek met betrekking tot de toelichtingsvereisten op het gebied van liquiditeitsrisico is dat IFRS 7 wel een looptijdanalyse voor financiële verplichtingen vereist, maar niet voor de financiële activa. De werkelijke liquiditeitspositie van een bank kan zonder deze gegevens niet bepaald worden. De reden hiervoor is dat IFRS 7 geen bankspecifieke standaard is. De IASB vindt een looptijdanalyse voor financiële activa namelijk niet passend voor niet-financiële ondernemingen. In het amendement op IFRS 7 (IASB 2009a) is aan dit punt van kritiek (deels) tegemoet gekomen. Op grond van IFRS 7.37 sub c moet namelijk een beschrijving worden gegeven hoe de onderneming het liquiditeitsrisico, zoals naar voren komt in de looptijdanalyse(s), beheerst. De toepassingsleidraad bij IFRS 7 geeft hieraan nader invulling (IFRS 7 AG, B11E en B11F). Een onderneming dient een looptijdanalyse op te nemen van financiële activa die zij aanhoudt om het liquiditeitsrisico te beheersen. Hiermee worden financiële activa bedoeld die gemakkelijk verkoopbaar zijn ('readily saleable') of waarvan wordt verwacht dat ze kasstromen genereren die gebruikt worden om aan verwachte kasuitstromen van financiële verplichtingen te kunnen voldoen.

Andere factoren die kunnen worden meegenomen in de beschrijving van de beheersing van liquiditeitsrisico zijn onder andere (IFRS 7 AG, B11F): kredietfaciliteiten die de onderneming kan aanspreken om aan haar liquiditeitsbehoefte te voldoen, aangehouden deposito's bij centrale banken ter dekking van de liquiditeitsbehoefte, de mate van diversiteit in financieringsbronnen, (sterke) concentraties in liquiditeitsrisico's, interne beheersingsprocessen ten aanzien van de beheersing van liquiditeitsrisico en instrumentspecifieke informatie (bijvoorbeeld verplichtingen ten aanzien van storten van onderpanden voor derivaten).

Alle onderzochte banken geven een beschrijving hoe het liquiditeitsrisico, zoals naar voren komt in de looptijdanalyse(s), wordt beheerst. De mate van detail verschilt sterk. Ook worden ratio's gebruikt om de beheersing van liquiditeitsrisico meetbaar te maken. Zo licht HSBC (jaarverslag 2010, p. 142) een ratio toe waarin op basis van diverse (stress) scenario's wordt beoordeeld of de bank op korte termijn voldoende liquide is: "The stressed one month coverage

ratios tabulated above are derived from these scenario analyses, and express the stressed cash inflows as a percentage of stressed cash outflows over a one month time horizon. Our entities are required to target a ratio of 100% or greater." Het deel van de nieuwe kapitaalrichtlijn Basel III dat betrekking heeft op liquiditeitsrisico (Basel Committee on Banking Supervision, 2010) stelt overigens specifieke eisen op het gebied van liquiditeit en dekkingsratio's.²²

De meeste banken lichten een looptijdanalyse van de financiële activa toe. Zeven (70%) van de Europese banken en zes (60%) van de Nederlandse banken doen dit. Dit stelt de lezer in staat het tekort of overschot aan liquiditeit te beoordelen per looptijdcategorie (de 'liquidity gap'). Zie voor een best practice van een looptijdanalyse met een hoge mate van detail, waarin ook financiële activa zijn opgenomen, figuur 9.

Vermeldenswaard is dat verschillend wordt omgegaan met financiële instrumenten aangehouden voor handelsdoeleinden. Zo neemt Deutsche Bank fair values op in de looptijdanalyse voor derivaten aangehouden voor handelsdoeleinden (in tegenstelling tot de niet-verdisconteerde kasstromen) met als redenering dat dit de beste inschatting is voor de kasstromen bij afwikkeling. Zij plaatst deze derivaten en de verplichtingen aangehouden voor handelsdoeleinden in de 'direct opeisbaar'-categorie (het eerste tijdsinterval), hoewel de contractuele looptijd significant langer is. Deutsche Bank schrijft hierover in haar jaarverslag 2010 (p. 112): "Trading liabilities and derivatives not qualifying for hedge accounting balances are recorded at fair value. We believe that this best represents the cash flow that would have to be paid if these positions had to be closed out. Trading liabilities and derivatives not qualifying for hedge accounting balances are shown within on demand which management believes most accurately reflects the short-term nature of trading activities. The contractual maturity of the instruments may however extend over significantly longer periods." HSBC neemt financiële activa en financiële verplichting aangehouden voor handelsdoeleinden in het geheel niet op in de looptijdanalyse aangezien zij niet worden aangehouden tot einde looptijd: "Trading assets and liabilities are excluded because they are not held for collection or settlement over the period of contractual maturity." (HSBC jaarverslag 2010, p. 350). Voor derivaten geldt dat contractuele termijnen alleen getoond hoeven worden indien deze essentieel zijn voor het begrip van de timing van de kasstromen (zie paragraaf 2.3), voor overige financiële instrumenten (aangehouden voor handelsdoeleinden) is een dergelijke bepalingen niet opgenomen.

Figuur 9 Best practice looptijdanalyse; Barclays jaarverslag 2010 (p. 134)

Contractual maturity of financial assets and liabilities (audited)									
At 31st December 2010	On demand £m	Not more than three months £m	Over three months but not more than six months £m	Over six months but not more than one year £m	Over one year but not more than three years £m	Over three years but not more than five years £m	Over five years but not more than ten years £m	Over ten years £m	Total £m
Assets									
Cash and balances at central banks	96,842	788	-	-	-	-	-	-	97,630
Items in the course of collection from other banks	1,168	216	-	-	-	-	-	-	1,384
Trading portfolio assets	168,867	-	-	-	-	-	-	-	168,867
Financial assets designated at fair value	789	5,678	1,110	2,773	7,411	3,745	2,461	16,089	40,056
Derivative financial instruments	418,587	114	20	96	488	444	396	174	420,319
Loans and advances to bank	5,698	26,462	1,858	946	2,260	5	111	459	37,799
Loans and advances to customer	48,222	60,908	9,553	16,079	53,374	44,324	65,809	129,673	427,942
Reverse repurchase agreements and other similar secured lending	114	192,423	7,366	5,089	390	124	238	28	205,772
Available for sale financial investment	297	7,589	2,979	5,851	15,053	9,677	12,127	11,537	65,110
Other financial assets	-	2,040	-	-	784	-	-	-	2,824
Total financial assets	740,584	296,218	22,886	30,834	79,760	58,319	81,142	157,960	1,467,703
Other assets									21,942
Total assets									1,489,645
Liabilities									
Deposits from banks	5,754	65,755	2,161	2,247	739	790	249	280	77,975
Items in the course of collection due to other banks	1,312	9	-	-	-	-	-	-	1,321
Customer accounts	230,880	77,607	13,959	11,423	5,211	3,539	2,263	906	345,788
Repurchase agreements and other similar secured borrowing	907	216,454	4,358	2,755	739	256	59	6	225,534
Trading portfolio liabilities	72,693	-	-	-	-	-	-	-	72,693
Financial liabilities designated at fair value	1,237	17,86	6,191	6,963	21,453	18,446	13,553	10,073	95,782
Derivative financial instruments	403,163	303	72	101	390	927	286	274	405,516
Debt securities in issue	17	50,735	17,982	33,172	23,130	13,032	12,028	6,527	156,623
Subordinated liabilities	-	825	-	218	2,094	475	9,499	15,378	28,499
Other financial liabilities	-	4,295	-	-	990	-	-	-	5,285
Total financial liabilities	715,963	433,859	44,723	56,879	54,746	37,465	37,937	33,444	1,415,016
Other liabilities									12,367
Total liabilities									1,427,383
Cumulative liquidity gap	24,621	(113,020)	(134,857)	(160,902)	(135,888)	(115,034)	(71,829)	52,687	62,262

3.2.3 Naleving toelichtingsvereisten marktrisico en best practices

Primair bestaan de kwantitatieve toelichtingsvereisten op het gebied van marktrisico uit één of meer gevoeligheidsanalyses. IFRS 7.40 sub a vereist een gevoeligheidsanalyse voor ieder type marktrisico waaraan de onderneming aan het eind van de verslagperiode wordt blootgesteld en

waaruit blijkt hoe de winst-en-verliesrekening en het eigen vermogen beïnvloed zouden zijn door veranderingen in de desbetreffende risicovariabele die op de datum redelijkerwijs mogelijk zouden zijn geweest. Indien een onderneming een Value-at-Risk (VaR)-methode hanteert, die de onderlinge afhankelijkheid tussen risicovariabelen (bijvoorbeeld rentevoeten en wisselkoersen) weergeeft, en

deze gebruikt voor het beheren van financiële risico's, kan zij die gevoeligheidsanalyse gebruiken in plaats van een analyse per type marktrisico (zie IFRS 7.41). Hoewel een onderneming gevoeligheidsanalyses moet verstrekken voor het geheel van haar activiteiten, kan zij voor verschillende categorieën financiële instrumenten verschillende soorten gevoeligheidsanalyses hanteren. Banken nemen in veel gevallen bepaalde portefeuilles niet mee in de VaR-analyses; hier worden aparte gevoeligheidsanalyses voor uitgevoerd en toegelicht.

Alle (100%) banken binnen de onderzoekspopulatie verstrekken één of meerdere gevoeligheidsanalyses die gebruikt worden voor het beheren van financiële risico's. De Europese banken gebruiken in alle gevallen (100%) de VaR-methode, 7 (70%) van de Nederlandse banken hanteren de VaR-methode. Onderscheiden marktrisico's zijn onder andere het renterisico, vreemdevalutarisico en prijsrisico (waaronder het risico van koerswijzigingen van gekochte aandelen). Opvallend is dat ook veel van de kleinere Nederlandse banken de, vrij gecompliceerde, VaR-methode gebruiken om marktrisico te meten.

Ondanks de hoge mate van uniformiteit in de gebruikte methode zijn de gehanteerde parameters niet altijd gelijk. Daarnaast kan ook het soort VaR-methode verschillen per bank. Voor een overzicht van (een deel van) de gehanteerde parameters verwijst ik naar tabel 6.

Zoals blijkt uit tabel 6 is het gehanteerde betrouwbaarheidsniveau in de meeste gevallen 99%, dit impliceert dat de kans dat het mogelijke (mark-to-market) verlies groter is dan de VaR 1% is. De tijdschhorizon is veelal één dag. Dit

Tabel 6 Gebruik parameters in Value-at-Risk-methode door zeven (70%) Nederlandse en tien (100%) Europese banken

Parameter	Nederland	Europa
<i>Betrouwbaarheidsniveau</i>		
99%	5	8
98%		2
95%	2	
<i>Tijdschhorizon</i>		
1 dag	5	8
1 week	1	
10 dagen	1	2
<i>Historische waarnemingsperiode</i>		
1 jaar	3	6
2 jaar		3
Anders	4	1

veronderstelt dat alle posities in de desbetreffende portefeuille binnen één dag kunnen worden geliquideerd of afgedekt. De historische data die als input wordt gebruikt in het model is meestal gebaseerd op een periode van één jaar. De historische waarnemingsperiode wordt door twee van de Nederlandse banken niet toegelicht, in de andere gevallen is deze anderhalf of vier jaar. Eén Europese bank hanteert een historische waarnemingsperiode van vijf jaar.

Door het verschillend gebruik van parameters zijn resultaten van de VaR-gevoeligheidsanalyses niet altijd vergelijkbaar. Om de vergelijkbaarheid tussen banken te vergroten zouden, zoals onder Basel II al het geval is, de te hanteren parameters voorgeschreven kunnen worden, bijvoorbeeld via de toepassingsleidraad (AG) bij IFRS 7. Doordat de VaR de onderlinge afhankelijkheden tussen risicovariabelen meeneemt ontstaat een diversificatie-effect. Dit effect is het verschil tussen de totale VaR en de som van de VaR per type marktrisico. De invloed van dit effect varieert sterk van bank tot bank (van enkele procenten tot tientallen procenten van de totale VaR). In Figuur 10 is een best practice toelichting van de VaR, waarin de totale VaR overzichtelijk uiteengesplitst wordt naar type marktrisico.

Alle onderzochte banken die van de VaR-methode gebruik maken beschrijven (een deel van) haar beperkingen (zoals vereist door IFRS 7.41 sub b). Zo wordt met het gebruik van een ééndags tijdschhorizon verondersteld

Figuur 10 Best practice toelichting Value-at-Risk gevoeligheidsanalyse (IFRS 741); jaarverslag Deutsche Bank (p. 91).

Value-at-Risk of Trading Units of Our Corporate & Investment Bank Group Division

The following table shows the value-at-risk (with a 99% confidence level and a one-day holding period) of the trading units of our Corporate & Investment Bank Group Division but excluding the value-at-risk of Postbank. Our trading market risk outside of these units excluding Postbank is immaterial. "Diversification effect" reflects the fact that the total value-at-risk on a given day will be lower than the sum of the values-at-risk relating to the individual risk classes. Simply adding the value-at-risk figures of the individual risk classes to arrive at an aggregate value-at-risk would imply the assumption that the losses in all risk categories occur simultaneously.

In € m	Dec 31, 2010	Dec 31, 2009
Value-at-risk of trading units		
Interest rate risk	77.4	111.0
Equity price risk	21.3	37.0
Foreign exchange risk	29.0	23.9
Commodity price risk	13.3	14.8
Diversification effect	(70.1)	(65.7)
Total	70.9	121.0

dat alle posities in de desbetreffende portefeuille binnen één dag kunnen worden geliquideerd of afgedekt. In periodes van crisis waarin de onderneming te maken heeft met extreme gebeurtenissen kan dit een onjuiste veronderstelling zijn. Een ander veelgenoemde beperking is dat het gebruik van historische data niet noodzakelijkerwijs een goede indicator is voor toekomstige gebeurtenissen, in het bijzonder die extreem van aard zijn (zoals crises). Om (deels) tegemoet te komen aan de beperkingen van het VaR-model worden vaak 'stress tests' uitgevoerd om het effect te meten van extreme gebeurtenissen die niet worden meegenomen in het VaR-model. Ook worden de resultaten veelal onderworpen aan 'backtesting' waarbij het aantal uitzonderingen (dagen waarop de daadwerkelijke verliezen groter waren dan de geschatte VaR) wordt vergeleken met het betrouwbaarheidsniveau, om zo de validiteit van de berekende VaR te beoordelen. Credit Agricole beschrijft dit als volgt in haar Jaarverslag 2010 (p. 188): "The purpose of back-testing is to verify after the fact whether the number of exceptions (days when actual losses exceeded estimated VaR) was within the 99% confidence interval (a loss exceeding estimated VaR should occur only two or three times a year). For 2010, only one exception was seen at the level of Crédit Agricole CIB's aggregate VaR." De (vrijwillige) toelichtingen op dit vlak verschillen sterk van bank tot bank zowel qua kwantiteit als kwaliteit.

Tot slot vereist IFRS 7.42,²³ in het verlengde van IFRS 7.35, dat indien de vermelde gevoeligheidsanalyse niet representatief is (bijvoorbeeld omdat de blootstelling aan het eind van het boekjaar de blootstelling gedurende het jaar niet

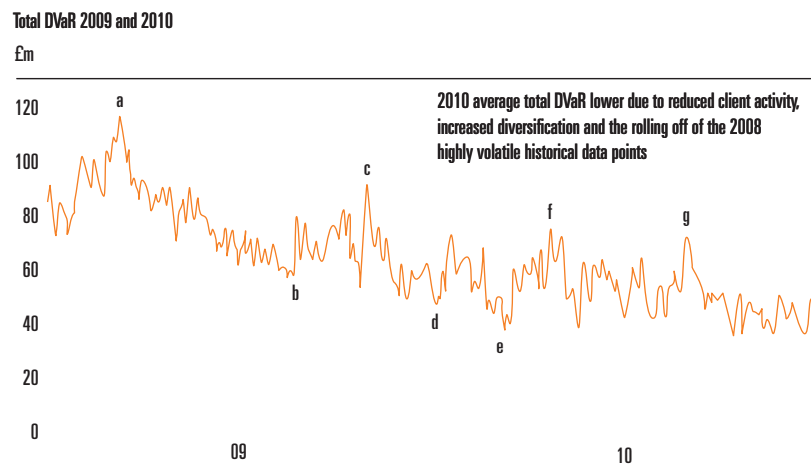
weerspiegelt), de onderneming dit dient te vermelden. Ook moet zij dan de reden vermelden, waarom zij van mening is dat de gevoeligheidsanalyse niet representatief is. Geen (0%) van de Nederlandse en Europese banken geeft aan dat de verstrekte informatie ultimo 2010 niet representatief zou zijn. Meerdere banken lichten het verloop van de VaR gedurende het jaar overigens toe. Dit geeft dan ook informatie over de mate waarin de VaR per jaareinde representatief is voor de situatie gedurende het jaar. Zie voor een voorbeeld hiervan figuur 11.

4 Samenvatting, nabeschuiving en conclusies

Eén van beide doelen van IFRS 7 is de gebruikers van de jaarrekening in staat te stellen de aard en omvang van uit financiële instrumenten voortvloeiende risico's, en de wijze waarop de onderneming deze risico's beheert, te beoordelen. Om dit doel te bereiken zijn zowel kwalitatieve als kwantitatieve toelichtingsvereisten opgesteld voor de financiële risico's (kredietrisico, liquiditeitsrisico en marktrisico). Sinds de introductie van IFRS 7 in 2005 zijn diverse amendementen doorgevoerd. De effecten daarvan op de risicobepalingen zijn tot nog toe vrij beperkt gebleven. Met name de wijzigingen in IFRS 7 als gevolg van het jaarlijkse verbetertraject van de IASB (IASB, 2010) hebben (in de toekomst) invloed op de risicotoleringen door banken.

Naleving van de toelichtingsvereisten op het gebied van informatie over aard en omvang van risico's uit financiële instrumenten is voor zowel de Nederlandse als de Europese banken redelijk tot goed te noemen. Wel presteren de Nederlandse banken op enkele vlakken minder goed dan de Europese banken. Daarbij maak ik de kanttekening dat de omvang en de aard van de activiteiten van Nederlandse

Figuur 11 Verloop van de Value-at-Risk gedurende 2009 en 2010 (IFRS 7.41 en IFRS 7.42); Barclays jaarverslag 2010, p. 120

banken aanzienlijk verschilt van de Europese banken. De jaarverslagen, inclusief risicoparagrafen, van de Europese banken zijn aanzienlijk dikker dan die van de (vaak kleinere) Nederlandse banken. Specifiek geldt dit voor de risicoparagrafen, die vaak tientallen pagina's beslaan. Gebruikers van de jaarverslagen ervaren wellicht een overdaad aan informatie.

De door IFRS 7 vereiste toelichtingen over aard en omvang van risico's voortvloeiende uit financiële instrumenten zijn op diverse plaatsen in de onderzochte jaarverslagen aangetroffen. De diversiteit is vooral bij de Europese banken aanzienlijk. Dit maakt het voor de gebruiker van het jaarverslag niet eenvoudiger om de relevante informatie terug te vinden.

De IFRS 7-toelichtingen in het jaarverslag moeten zijn gebaseerd op de informatie die intern wordt verstrekt aan managers op sleutelposities binnen de bank. In de praktijk blijkt het soms lastig dit principe te combineren met het voldoen aan het specifieke IFRS 7-vereiste, bijvoorbeeld vanwege strikte salderingsbepalingen die moeten worden toegepast onder IFRS. Het is dan ook de vraag of het 'through the eyes of management'-principe (consequent) wordt toegepast.

Aan de kwalitatieve toelichtingsvereisten die IFRS 7 (per financieel risico) stelt wordt door de onderzochte banken goed voldaan. De naleving van de kwantitatieve toelichtingsvereisten op het gebied van kredietrisico is wisselend. Wel wordt vaak vrijwillig extra informatie gegeven, bijvoorbeeld ten aanzien van blootstellingen aan PIIGS-landen. In het geval er niet aan de toelichtingsvereisten wordt voldaan, heeft dit vaak te maken met het feit dat een bank niet de indeling naar soort financieel instrument weergeeft, maar juist naar 'IAS 39'-categorie. Aan de toelichtingseisen betreffende de maximale blootstelling aan kredietrisico wordt niet altijd voldaan, in een aantal gevallen is deze toelichting niet opgenomen in de onderzochte jaarverslagen of wordt deze gepresenteerd op Basel II-grondslag. Omschrijvingen van de aard en boekwaarde van verworven activa (onderpanden) waarvan bezit is genomen door banken worden regelmatig niet opgenomen in de jaarverslagen. Hetzelfde geldt voor het beleid ten aanzien van het te gelde maken van deze onderpanden. Overigens is het zo dat banken vaak de voorkeur geven aan het herstructureren van leningscontracten. Het hoeft niet altijd zo te zijn dat banken onderpanden ook daadwerkelijk in bezit nemen en te gelde maken. Het aantal kwantitatieve toelichtingsvereisten op het gebied van liquiditeitsrisico en marktrisico is vrij beperkt. In alle gevallen voldoen de Nederlandse en Europese banken hieraan; looptijdanalyses (liquiditeitsrisico) en gevoeligheidsanalyses (marktri-

sico) worden toegelicht. Opvallend is dat ook veel van de kleinere Nederlandse banken de, vrij gecompliceerde, VaR-methode gebruiken als gevoeligheidsanalyse voor het (geheel van) marktrisico. Op voorhand had ik dit niet verwacht. Beperkingen van deze methode worden door alle banken genoemd. Vaak worden vrijwillig 'backtesting'- en 'stresstesting'-resultaten toegelicht als respons op de beperkingen van de methode en om de validiteit van de resultaten te meten. Het blijft overigens de vraag of het jaarverslag respectievelijk de jaarrekening het medium is om scenario's van stress te schetsen.

IFRS 7 is niet specifiek voor banken geschreven. Ik geef hiervan een tweetal voorbeelden waarbij tevens opvalt dat banken ook hier vaak vrijwillig toelichtingen opnemen om toe te spitsen op het bancaire bedrijf.

- IFRS 7 vereist een looptijdanalyse(s) van financiële verplichtingen en derivaten met een negatieve waarde, terwijl voor de bepaling van de liquiditeitspositie van de bank ook een looptijdanalyse van de financiële activa noodzakelijk is. Door middel van een recent amendement op IFRS 7 (IASB, 2009a) is een looptijdanalyse voor financiële activa, die worden gehouden ter beheersing van het liquiditeitsrisico, verplicht gesteld. In het merendeel van de onderzochte jaarverslagen wordt de looptijdanalyse van alle financiële activa aanvullend opgenomen.
- IFRS 7 vereist een analyse van de financiële activa waarvan individueel is vastgesteld dat ze aan het eind van de verslagperiode een waardevermindering hebben ondergaan, met inbegrip van de factoren die hierin bepalend zijn geweest. Voor financiële activa waarvan collectief is vastgesteld dat een waardevermindering is opgetreden is echter geen analyse vereist. Voor banken is dit vaak een meer relevante categorie dan voor andere ondernemingen. Vooral door de grotere Europese banken wordt vrijwillig een analyse opgenomen van de financiële activa waarvan collectief is vastgesteld dat een waardevermindering is opgetreden.

Implementatie van de wijzigingen in IFRS 7 als gevolg van het verbetertraject 2010 (IASB, 2010) kan wellicht bijdragen aan een verdere verbetering van de naleving van de toelichtingsvereisten. ■

Drs. J.L. (Bert-Jan) Bout RA is werkzaam bij De Nederlandsche Bank te Amsterdam en universitair docent externe verslaggeving aan de Rijksuniversiteit Groningen. De auteur schrijft dit artikel op persoonlijke titel.

Noten

1 IFRS 7 vervangt IAS 30 "Informatieverschaffing in de jaarrekening van banken en soortgelijke financiële instellingen". IAS 30 was specifiek van toepassing op banken, terwijl IFRS 7 van toepassing is op alle bedrijfstakken.

2 Operationele leases voldoen niet aan de definitie van een financieel instrument, zij vallen niet onder het toepassingsgebied van IFRS 7 en IAS 39.

3 Meer recent (7 oktober 2010) is overigens "Amendments to IFRS 7 Financial Instruments: Disclosures" gepubliceerd. Dit amendement heeft betrekking op toelichtingen in het kader van overdrachten van financiële activa.

4 Overigens zijn de "Improvements to IFRSs" 2010, pas op 18 februari 2011 goedgekeurd ('endorsed') door de Europese Unie, enkele dagen daarna zijn ze in werking getreden. De wijzigingen kunnen zijn toegepast in jaarverslagen van banken die na die datum zijn gepubliceerd.

5 Zie voor een verdere onderbouwing hiervan IFRS 7 BC 54a.

6 De FTSE (een onafhankelijke, wereldwijde, onderneming waarvan de Financial Times en de London Stock Exchange de gezamenlijke eigenaar zijn) classificeert ondernemingen op basis van sector codes. Banken vallen onder sector code 8300.

7 Voor de onderzochte Europese banken is dit (veel) minder het geval.

8 Er zijn voor wat betreft de toelichtingsvereisten van IFRS 7 geen verschillen tussen IFRS zoals uitgevaardigd door de IASB en IFRS zoals aanvaard binnen de Europese Unie.

9 Van de onderzochte Europese banken is ultimo 2010 voornamelijk het balanstotaal van Deutsche Bank toegenomen ten opzichte van 2009 (stijging van € 405 miljard). Uit het jaarverslag wordt duidelijk dat Deutsche Bank drie acquisities heeft gedaan in 2010: Postbank, Sal. Oppenheim bank en delen van ABN AMRO. Dit kan een oorzaak zijn van het gestegen balanstotaal.

10 Zie voor een verklaring hiervoor: Bout en Ter Hoeven (2011).

11 Zie voor de bepalingen aangaande saldering van financiële instrumenten IAS 32.42-50.

12 De derde pilaar van kapitaalrichtlijn Basel II (Basel Committee on Banking Supervision, 2006) genaamd: "Disclosures and Market Discipline", is bedoeld als aanvulling op de minimum kapitaalvereisten (eerste pilaar) en invulling van de toezichthoudende rol (tweede pilaar) en bevat onder andere toelichtingsvereisten betreffende risico's van financiële instrumenten. Deze toelichtingsvereisten zijn op veel punten te vergelijken met de IFRS 7-vereisten. Inmiddels is de Basel II-richtlijn vervangen door Basel III (Basel Committee on Banking Supervision, 2011).

13 Twee Engelse en een Zwitserse bank hebben een afzonderlijke risicobeheerparagraaf opgenomen welke geen onderdeel uitmaakt van de jaarrekening, maar ook niet wordt aangeduid als onderdeel van het directieverslag. Ik heb dit omschreven als: "Afzonderlijke risicobeheerparagraaf jaarverslag".

14 Zie IFRS 7, BC 43 - BC 46.

15 De bepalingen voor saldering van financiële instrumenten zijn vrij strikt; voor de bepalingen zie IAS 32.42-50.

16 De eerste 19 pagina's van de kredietrisicoparagraaf in het jaarverslag zijn niet aangemerkt als gecontroleerd (audited) door de accountant. De aanvullende 14 pagina's van de kredietrisicoparagraaf zijn wel gecontroleerd door de accountant.

17 Zie IFRS 7 BC 51- BC 53, voor de overwegingen van de IASB.

18 ABN AMRO geeft de volgende toelichting in haar jaarverslag 2010 (p.76) over hoe de waardes van het onderpand worden bepaald: "Collateral value is determined by means of a prudent valuation approach based on a range of criteria, including the nature and specific type of the collateral, its liquidity and the volatility of its price. It also incorporates the forced-sale context in which

the collateral would be required to be realised and the degree of priority of ABN AMRO's rights."

19 In figuur 3 worden de interne kredietscores ("Uniform Counterparty Rating", UCR) vergeleken met Standard & Poor's / Fitch en Moody's ratings. De interne kredietscores lopen van 1 tot 8, waarbij 1 de beste kredietkwaliteit is (per score wordt tevens gewerkt met een "+" en "-" waarmee een verdere verfijning wordt aangebracht). Bij kredietscores van 6 tot en met 8 is sprake van "default", de verwachte "default rate" is dan ook 100%.

20 IAS 39.64 schrijft het volgende voor in het kader van deze collectieve beoordeling: "Indien een entiteit bepaalt dat er geen objectieve aanwijzingen zijn voor een bijzondere waardevermindering van een op individuele basis beoordeeld financieel actief, ongeacht of dit een belangrijk actief is, neemt zij het actief op in een groep van financiële activa met een vergelijkbaar kredietrisico en beoordeelt ze deze groep collectief op bijzondere waardeverminderingen."

21 De individuele en collectieve waardeverminderingen dragen in dit geval ongeveer evenredig bij aan de totale voorziening voor kredietverliezen. Een mutatieoverzicht van de voorziening voor kredietverliezen is overigens wel voor beide categorieën (individueel en collectief) vereist op grond van IFRS 7.16.

22 Basel III (Basel Committee on Banking Supervision, 2010) vereist dat banken een "Liquidity Coverage Ratio" (LCR) berekenen en aan minimum vereisten voldoen. De LCR heeft als doel dat banken op korte termijn voldoende liquide zijn. De ratio geeft aan hoeveel liquide activa van hoge kwaliteit aanwezig zijn om de netto uitgaande kasstromen gedurende dertig dagen te dekken wanneer er zowel een marktbrede financiële crisis als een bank-specifieke crisis (gecombineerd scenario van stress) plaatsvindt.

23 IFRS 7.42 richt zich expliciet op marktrisico's, terwijl IFRS 7.35 voor alle financiële risico's geldt.

Literatuur

- Basel Committee on Banking Supervision (2006), *International Convergence of Capital Measurement and Capital Standards - A Revised Framework Comprehensive, version June 2006*.
- Basel Committee on Banking Supervision (2010), *Basel III: International framework for liquidity risk measurement, standards and monitoring*.
- Basel Committee on Banking Supervision (2011), *Basel III: A global regulatory framework for more resilient banks and banking systems, revised version June 2011*.
- Bout, J.L. en R.L. ter Hoeven (2011), Fair value accounting en toepassing van de fair value-hiërarchie door een populatie van Europese banken, *Het jaar 2009 verslagen, Maandblad voor Accountancy en Bedrijfseconomie*, vol. 85, no. 1/2 (januari/februari), pp. 64-80.
- International Accounting Standards Board (IASB) (2008), *Reclassification of Financial Assets, Amendments to IAS 39 Financial Instruments*, IASC Foundation.
- International Accounting Standards Board (IASB) (2009a), *Improving Disclosures about Financial Instruments, Amendments to IFRS 7*, IASC Foundation.
- International Accounting Standards Board (IASB) (2009b), *IFRS 9 Financial Instruments*, IASC Foundation.
- International Accounting Standards Board (IASB) (2010), *Improvements to IFRSs*, IASC Foundation.

Bijlage 1 Onderzoekspopulatie banken

Nummer	Naam	Balanstotaal in € mrd per jaareinde 2010	Land
1	ABN AMRO Group	380	Nederland
2	Aegon	332	Nederland
3	BinckBank	3	Nederland
4	Friesland Bank	11	Nederland
5	ING Group	1.247	Nederland
6	Kas Bank	6	Nederland
7	NIBC Holding	28	Nederland
8	Rabobank Group	653	Nederland
9	SNS Reaal	128	Nederland
10	Van Lanschot	20	Nederland
	<i>Subtotaal Nederland</i>	<i>2.808</i>	
11	Banco Santander	1.218	Spanje
12	Barclays	1.736	Groot-Brittannië
13	BNP Paribas	1.998	Frankrijk
14	Crédit Agricole	1.594	Frankrijk
15	Deutsche Bank	1.906	Duitsland
16	HSBC Hldgs	1.833	Groot-Brittannië
17	The Royal Bank of Scotland Group	1.694	Groot-Brittannië
18	Société Générale	1.132	Frankrijk
19	UBS	1.052	Zwitserland
20	UniCredit	929	Italië
	<i>Subtotaal Europa</i>	<i>15.092</i>	